

LOZAN ANTLAŞMASI: TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞ SENEDİ

Dr. Şafak BAŞA-Sıla BAŞA¹

Geçen 10 Kasım'da babamla birlikte, on binlerin adeta akın ettiği Anıtkabir'e gittiğimizde Ata'nın kabrini ziyaretten sonra "ikinci adam" İsmet İnönü'nün de kabrini ziyaret etmiş ve ellerimizdeki karanfilleri bırakmıştık. Çiçek tarlasına dönen kabri görünce babama, İnönü'nün Türk ulusuna en büyük hizmeti nedir diye sorduğumda, "bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'ni tescil eden Lozan Antlaşması'nın Kahramanı" demişti. Birçokları için Avrupa'da bir şehir adından başka bir şey olmayan Lozan'ın ve bu Antlaşmanın mimarı olan İnönü'nün Türk ulusu için çok daha fazla anlamı olduğunu orada anladım. Bu yıl 90. yıldönümünü kutladığımız Lozan Barış Antlaşması ne anlama geliyor, bizim için ne ifade ediyor?

Aslında Lozan, bir savaşın, mücadelenin adıdır. Osmanlı Devleti'nin bittiği yerde, yeni bir Türk devletinin kurulabilmesinin savaşdır Lozan. Bu savaş, ülkeyi kurtarmanın, Türklerle bir yurt kazandırmanın savaşdır ve üç aşamadan geçerek kazanılmıştır. İnönü, dağılık kuvvetler yerine kurulan ilk düzenli ordunun, askeri emir ve komutanın zaferidir. Sakarya, düşman işgalini vatanın bağrında durduran ve geri çeviren zaferin adıdır. Dumlupınar ise işgal ordularını yok ederek ulusal kurtuluşu sağlayan en büyük askeri zaferdir. Bütün bunlardan sonra Lozan Antlaşması da yeni Türk devletinin toprak ve haklarının bütünlüğünü bütün uluslar âlemine tanıttıran ve onaylatan siyasi başarının şanlı ve şerefli belgesidir. Dolayısıyla milli kurtuluş tarihimiz üç askeri, bir de siyasi zafer üstüne kurulmuştur. İki dönem halinde ve sekiz ay devam eden, zorlu görüşmelere sahne olan bir konferansın ardından 24 Temmuz 1923 günü İsviçre'nin Lozan Şehrinde, TBMM temsilcileriyle Birleşik Krallık, Fransa ve İtalya gibi büyük devletlerin temsilcileri arasında imzalanan Lozan Antlaşması, savaş meydanında kazanılmış bir zaferin diplomasi alanında taçlandırılması anlamına gelmektedir. Türk ulusu, Sevr gibi bir utanç belgesini kısa sürede yırtıp atmış, yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin temel taşlarından biri olan Lozan'ı koymuştur.

Lozan Antlaşmasıyla ülkenin bütünlüğü ve bağımsızlığı uluslararası alanda belgelenmiş, son Türk devletinin dünya uluslar topluluğundaki yeri kesin bir şekilde gösterilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin, Batı dünyası içinde kaldığı da tarihsel bir tercih olarak ortaya konulmuştur. Bu yüzden Lozan Antlaşması, Cumhuriyet tarihinin en önemli tarihi ve siyasi belgesi olarak kabul edilmektedir. Lozan'da sadece Anadolu'ya saldıran ve yenilgiye

---

¹ Bu yazı TED Ankara Koleji 10. Sınıf Öğrencisi Sıla BAŞA tarafından kaleme alınmış, Dr. Şafak Başa tarafından kontrol edilerek yayıma hazırlanmıştır. Yazının yayımlandığı yer için bakınız: BAŞA Şafak-Sıla (2012), "Lozan Antlaşması: Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Senedi", Denetim Dergisi, Ekim-Aralık 2012, Sayı: 120, s. 63-65.

uğrayan Yunanlılar ile değil, Osmanlı Devleti ile yüzyıllara dayanan hesapları olan I. Dünya Savaşı'nın galip devletleriyle de hesaplaşmıştır. Bu yüzden Lozan'daki görüşmeler, tarihsel bir gerçeklik olarak barışın kazanılmasının savaşın kazanılmasından daha zor olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır. Bu güçlülere karşı çıkan ve başarı ile üstesinden gelen kişi ise büyük asker, devlet ve siyaset adamı İsmet İnönü'dür.

Lozan Antlaşması'nın mimarı olarak nitelendirilen İnönü, ülkeye başka bir hizmeti bulunmasaydı dahi sırf bu başarısıyla tarihimizde unutulmaz bir yer alabilirdi. Zira Lozan Konferansı'nın baş müzakerecisi olan İsmet Paşa'nın büyük siyasi kişiliğinin, ince ve zeki bir şekilde yürüttüğü diplomasisinin, gerektiğinde sert ve atak temsilciliğinin Lozan Antlaşması'nın ülkemiz lehine sonuçlanmasında çok büyük etkisi olduğu konusunda tarihçiler hemfikirdir. Bir bilim insanının dediği gibi, "kesilme olasılığıyla karşı karşıya gelen konferansın çok zorlu ve hassas aşamalarını, yeteneği ve devamlı görüşmelerde bulunduğu silah arkadaşı Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı kuvvet ve esinle başarılı bir şekilde sonlandıran İsmet İnönü, ülkemiz için umutlarla dolu bir geleceğin müjdecisi olan bu antlaşmanın ölümsüz kahramanı olarak Türk ulusunun sinesinde yerini almıştır." İnönü'nün bu başarısının ardında yatan en önemli etken ise ulusuna duyduğu güvendi. Nitekim Antlaşma sonrasında İstanbul'da yaptığı bir konuşmada, Barış Konferansını bir sınava benzeterek, sağlanan başarının sırrını şu şekilde açıklıyordu; "Yaşamaya yetecek güçte olduğumuzu belirtmeye gitmiştik. Kuvvetli durumdaydık. Reddediyoruz dediğimiz zaman ulusun da reddedeceğini biliyorduk." Aynı fikirde olacak ki ulusun yegâne temsilcisi olan TBMM de, 23 Ağustos 1923 günü büyük bir oy oranıyla Lozan Antlaşması'nı onaylamıştır.

Lozan Antlaşması ile büyük bir imparatorluğun Misak-ı Milli'ye göre tasfiyesi gerçekleştirilmiş, bu çerçevede özellikle; ülkenin yeni sınırlarının belirlenmesi, Boğazlar meselesi, Osmanlı borçların paylaşılması, azınlıkların hakları, savaş tazminatları, yabancılara ait postaların ortadan kaldırılması ile yabancı okulların durumu gibi çok önemli ve bir o kadar da karmaşık siyasi ve ekonomik konuların halledilmesi gerekmiştir. Ancak Lozan Antlaşması'nın en önemli başarısı ülkeyi yıllardan beri geri bırakan kapitülasyonlarının ortadan kaldırılması olmuştur. Daha önce Erzurum ve Sivas Kongresi kararları arasında bulunan kapitülasyonlarının kaldırılması ancak Lozan Antlaşması'yla gerçekleştirilmiş, böylece ülkemiz sadece siyasal alanda değil ekonomik olarak da bağımsızlığını kazanmıştır. Bu sayede çok kısa bir sürede ülkenin milli ekonomisi kurulabilmiştir.

Lozan Antlaşması'na yönelik bazı eleştiriler olsa da, Türk ulusunun haklarının iyi müzakere edildiği ve çok önemli kazanımlar elde edildiğinden şüphe duyulmamaktadır. Zaten böyle olmasaydı, Büyük Savaş sonrası imzalanan; ancak kısa süre sonra ortadan kalkan antlaşmalar gibi Lozan Antlaşması da tarihin karanlıklarına gömülürdü. Oysa Lozan, geçerliliğini halen daha korumakta ve bu yönüyle de ayrıcalık taşımaktadır. Bu yüzden Lozan Antlaşması ile Türk Ulusunun kazandığı siyasal ve ekonomik bağımsızlığımızın, ülkemizin bu gün içinde bulunduğu koşullar ve gelişmeler göz önüne alınarak yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle son yıllarda ulus devlete ve tekçi yapıya yönelik

içerden ve dışarıdan saldırılar, Cumhuriyetin dayandığı temel ilke ve kurumların sorgulanmaya başlanması, dönemin tarihsel koşullarını dikkate almadan milli devletin kurucularına yöneltilen acımasız eleştiriler dikkate alınarak bu gün yeniden, ülke ve toplum olarak Lozan'da elde ettiğimiz kazanımlarımızın kıskançlıkla korunması ve sürekli olarak canlı tutulması büyük önem taşımaktadır. Unutulmasın ki Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş senedi Lozan Antlaşması'dır ve bu yüzden Lozan'da kurulan statü yıkılırsa Türkiye Cumhuriyeti de büyük bir tehlike altına girer.

Sonuç söz olarak, Lozan'ı bize armağan eden kahramanların saygıyla anılması ve Lozan Antlaşması'nın kazanımlarının iyi anlaşılmasında hepimize görev düşmektedir. Özellikle biz Cumhuriyet gençlerinin Lozan Antlaşması'nın ulusal birliğimiz açısından her geçen gün daha fazla anlam kazandığının bilincinde olması gerekmektedir.